

દરિયાઈ માછીમારી સમુદાયો સમુદ્ર અને જમીન પર અધિકારો સ્થાપિત કરવા

વિ. વિવેકાનંદન
આઈસીએસએફ મરીન ટીઓટી વર્કશોપ

રૂપરેખા

- માછીમારો હક્કો કેમ માંગે છે? કયા પ્રકારના અધિકારો?
- અધિકારોના બે ક્ષેત્રો: સમુદ્ર અને કિનારો
- જે અધિકારોની માંગ કરવામાં આવી રહી છે તેની કલ્પના અને રચનાનું મહત્વ
- સ્થળ પર વાસ્તવિક દરિયાઈ માછીમારી કાર્યકાળ સિસ્ટમ પર ચર્ચા
- દરિયામાં આપણે કયા અધિકારો શોધીએ છીએ? અધિકારોનો સમૂહ ઘડવા માટે કયા મુદ્દાઓને ઉકેલવાની જરૂર છે?
- દરિયાકાંઠાના કાર્યકાળની સિસ્ટમ અને આ ક્ષણે પ્રવર્તતી સમસ્યાઓને સમજવી

અધિકારોની ચર્ચાનો સંદર્ભ શું છે?

- ઐતિહાસિક સમુદાય વારસાગત વ્યવસાય તરીકે દરિયાઈ માછીમારી કરે છે.
- સદીઓથી, વિવિધ જૂથો વિશિષ્ટ કુલ ટાઈમર તરીકે માછીમારી પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવા માટે દરિયાકાંઠાના જુદા જુદા ભાગોમાં સ્થાયી થયા.
- તેઓ દરિયામાં તેમની આજીવિકા અને કિનારા પરના જીવનનું સંચાલન બહુ ઓછા બાહ્ય નિયંત્રણ સાથે કરતા હતા.
- સામાન્ય રીતે, કોણે શાસન કર્યું અને તેઓ કયા રાજ્યના હતા, તેનાથી કોઈ ફરક પડતો ન હતો. વિવિધ સમુદાયોની ભૂમિકાઓ પર વ્યાપક સામાજિક સર્વસંમતિ હતી અને કોઈએ મત્સ્યઉદ્યોગની વ્યવસ્થા પર પ્રશ્ન ઉઠાવ્યો ન હતો.
- આ સ્થિતિ કોલોનીયલ યુગ દરમિયાન અને આઝાદી પછીના પ્રારંભિક દાયકાઓમાં પણ ચાલુ રહી
- છેલ્લા 50-60 વર્ષોમાં મોટા ફેરફારો જોવા મળ્યા છે કારણ કે સ્વતંત્ર ભારતે ઉત્પાદન વધારવાના ઉદ્દેશ્ય સાથે મત્સ્યઉદ્યોગમાં હસ્તક્ષેપ કર્યો હતો અને ઘણીવાર સ્વ-શાસિત ક્ષેત્રના લાંબા ઇતિહાસની અવગણના કરી હતી.
- માછીમારીના સમુદાયોના અધિકારો નાશ પામ્યા છે કારણ કે ઘણી નવી પ્રવૃત્તિઓ સમુદ્ર પર આક્રમણ કરી રહી છે - મેરીકલ્ચર, ઉર્જા ઉત્પાદન, તેલ ડ્રિલિંગ, દરિયાની અંદર ખાણકામ વગેરે.
- દરિયાકાંઠે, મોટી સંખ્યામાં ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર પ્રોજેક્ટ્સ દરિયાકાંઠાના મોટા વિસ્તારોને કબજે કરી રહ્યા છે અને માછીમારોની વસાહતો પર અતિક્રમણ કરી રહ્યાં છે.

સમુદ્ર અને જમીન: બે અલગ અલગ ક્ષેત્ર

- માછીમારો માટે, સમુદ્ર અને જમીન પરના તેમના અધિકારો એકબીજા સાથે જોડાયેલા છે.
- જો કે, વ્યવહારિક હેતુ માટે, બે ભૂપ્રદેશોને અધિકારોની રચનાના દૃષ્ટિકોણથી બે અલગ-અલગ ક્ષેત્રો તરીકે ગણવામાં આવે છે કારણ કે મિલકત શાસન અલગ છે અને અલગ વિશ્લેષણની જરૂર છે.

અધિકારોની કલ્પના અને રચના

- સંસદ અને રાજ્ય વિધાનસભાઓના કાયદાના સમૂહ દ્વારા અધિકારો સ્થાપિત કરવા
- આપણે બે સ્તરે સર્વસંમતિ બનાવવાની જરૂર છે
- માછીમારી સમુદાયની અંદર, જે પોતે 9 દરિયાકાંઠાના રાજ્યો અને 4 કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશોમાં એક વૈવિધ્યસભર જૂથ છે
- માંગણીઓ માટે મોટાપાયે સમાજની સ્વીકૃતિ મેળવો

દરિયાઈ મત્સ્યોદ્યોગ - ખરેખર કોણ શાસન કરે છે?

- કાગળ પર મત્સ્યોદ્યોગ વિભાગની ભારતમાં મત્સ્યઉદ્યોગના સંચાલનની સંપૂર્ણ જવાબદારી છે.
- જો કે, માછીમારી અને માછીમારો મોટાભાગે દરિયાકાંઠે અનેક પ્રકારની સ્વ-સંચાલિત સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત થાય છે.
- સ્વ-શાસનના કેટલાક ઉદાહરણો
- શાસનમાં મત્સ્યોદ્યોગ વિભાગની વાસ્તવિક ભૂમિકા
- બંને સિસ્ટમોની મર્યાદાઓ
- સારા વહીવટ માટે બે પ્રણાલીઓનું એકસાથે આવવું જરૂરી છે અને રાજ્ય સ્વ-સંચાલિત સંસ્થાઓને ઓળખે/આદર આપે.

દરિયાઈ અધિકારો પરના મુદ્દાઓનો ઉકેલ

- આપણાં સમાજને વ્યાખ્યાયિત કરવું - "આપણે" કોણ છીએ અને આપણા બધાનો ભાગ કોણ છે?
- સમાજના અધિકારો અને વ્યક્તિગત અધિકારો
- આપણે સમુદાયને કેવી રીતે વ્યાખ્યાયિત કરીએ છીએ? વારસાગત? બધા જે બોટ પર કામ કરે છે?
- સક્રિય માછીમારો અને જેઓ ફક્ત માલિકી ધરાવે છે/વ્યવસ્થા કરે છે
- સંસાધનની મર્યાદાઓને જોતાં, શું "અમને" બધાને માછીમારીના અધિકારો આપી શકાય?
- વિવિધ માછીમાર જૂથો/ગૃપો વચ્ચે દરિયામાં મર્યાદિત દરિયાઈ સંસાધનોને વહેંચવાનો માર્ગ શું છે?

મુદ્દાઓ.....

- ફાળવણી અને નિયંત્રણ બંને દ્રષ્ટિએ સંસાધનોના સંચાલન માટે કોણ જવાબદાર હશે?
- મેરીકલ્ચર પર અમારી સ્થિતિ શું છે, જેને દરિયામાં અલગ જગ્યા ફાળવણી અને માછલી પકડવા પર પ્રતિબંધોની જરૂર પડશે?
- દરિયાઈ જગ્યાના વિવિધ બિન-માછીમારી ઉપયોગો પર અમારી માંગ શું છે કે જે માછીમારીની કામગીરીમાં દખલ કરી શકે છે?
- મિલકત અધિકારો એવી બાંહેધરી આપતા નથી કે જાહેર હિત માટે મિલકત છીનવી ન શકાય. તે માત્ર ખાતરી આપે છે કે યોગ્ય વળતર ચૂકવવામાં આવશે

માછીમાર સમાજ અને દરિયો

- ખાનગી મિલકત સામાન્ય રીતે જ્યાં કૃષિ સમાપ્ત થાય છે ત્યાં સમાપ્ત થાય છે
- અને ખેતીની જમીનો અને દરિયાની વચ્ચે-ઘણી વખત ખેતી માટે અયોગ્ય-ને જમીનના રેકૉર્ડમાં જાહેર અથવા સામાન્ય જમીનો નોંધવામાં આવે છે.
- તેથી, દરિયાકાંઠે માછીમારીના સમુદાયો દ્વારા ઉપયોગમાં લેવામાં આવતી જમીનો બિનદસ્તાવેજીકૃત રહે છે અને આવક/જમીનના રેકૉર્ડમાં યોગ્ય રીતે કોડીકાઈડ રહે છે.
- જ્યારે આઝાદીના સમયે દરિયાકિનારો સંપૂર્ણ રીતે કબજે કરવામાં આવ્યો ન હતો, ત્યારે દરિયાકાંઠાની જમીનો અને સંસાધનો માટેની સ્પર્ધા ઓછી હતી; હવે દરિયાકાંઠો રોકાણકારો માટે આકર્ષક સ્થળ બની ગયો છે
- દસ્તાવેજોનો અભાવ અને માછીમારી સિવાયની પ્રવૃત્તિઓની વધતી માંગને કારણે દરિયાકાંઠે માછીમારીના સમુદાયના અધિકારોની અવગણના કરવામાં આવી છે.

દરિયાકાંઠાની જમીનના અધિકારો અંગેના મુદ્દાઓ

- મત્સ્યઉદ્યોગ ગામો ફિશરીઝ ડીપાર્ટમેન્ટ દ્વારા લિસ્ટેડ છે, પરંતુ જમીન મહેસૂલ અથવા વસ્તી ગણતરી કેટેગરી તરીકે અસ્તિત્વમાં નથી.
- સમુદાય અને વ્યક્તિગત: માલિકી અને નિયંત્રણ
- શું બિન-સમુદાયિક વ્યક્તિઓને જમીન વેચી શકાય? શું વ્યક્તિઓ અથવા સમુદાય પર્યટન અથવા અન્ય પ્રવૃત્તિઓ જેવા અન્ય હેતુઓ માટે જમીન વેચી અથવા લીઝ પર આપી શકે છે?
- માછીમારી સિવાયના સમુદાયો જે દરિયાકાંઠાને વહેંચે છે અને દરિયાકાંઠાના કેટલાક ભાગોમાં સંયુક્ત દરિયાકાંઠાના ગામોમાં રહે છે - તેમના વિશે શું?
- ગામની સીમાઓ કેવી રીતે સ્થાપિત કરવી?
- વર્તમાન અને ભવિષ્ય માટે જગ્યાની જરૂરિયાતો?
- પરિવારો હવે માછીમારી કરતા નથી: શું તેમને પણ સમાન અધિકારો હોવા જોઈએ?
- માછીમારીના ગામોમાં હાલના મકાન નિયમોનું ઉલ્લંઘન

માછીમાર મહિલાઓના બજાર સંબંધિત અધિકારો

- દરિયાકાંઠાના શહેરો અને ગામડાઓમાં, માછીમાર મહિલાઓ જે માછલીઓ વેચે છે તે જગ્યાઓ પર હકનો દાવો કરે છે જ્યાંથી તેઓ વેચે છે.
- બૃહન્મુંબઈ મ્યુનિસિપલ કોર્પોરેશન સાથે સંકળાયેલા બજારોના કિસ્સામાં, વાસ્તવમાં વિક્રેતા નિયમો પસાર કરવાનો અધિકાર ધરાવે છે.
- જો કે, સામાન્ય રીતે, આવા સ્થળોના અધિકારને વિક્રેતાઓ તેમજ હાલમાં સમાજમાં સામાન્ય સ્વીકૃતિ હોવાનું જણાય છે.
- જો કે, જ્યારે રાજ્ય તેના વિકાસ કાર્યક્રમો સાથે સમીકરણમાં પ્રવેશ કરે છે - રોડ ડેવલપમેન્ટ - આ અધિકાર જાળવી રાખવો સરળ નથી અને જ્યારે મહિલા તેના સ્થાનેથી વિસ્થાપિત થાય ત્યારે કોઈ વળતર ચૂકવવાનું બાકી નથી.

નિષ્કર્ષ

- માછીમારી સમુદાય અને તેમના માટે કામ કરતી સંસ્થાઓએ સમગ્ર કિનારે પરિસ્થિતિઓની બહુમતી અને અસ્તિત્વમાં રહેલા આંતરિક વિભાગોને ધ્યાનમાં લઈને અધિકારોની માંગને ઘડવા માટે ઘણું ઘરકામ કરવાની જરૂર છે.
- આપણે બાહ્ય સમાજ અને રાજ્યનો સામનો કરીએ તે પહેલાં આંતરિક રીતે વ્યાપક સર્વસંમતિ બનાવવાની જરૂર છે